

Utcabeliek

(harmadik rész)

Azon a tavaszon sok eső esett, de már előtte, télen is kiadós hó hullott, így az árkok úgy megteltek vízzel, hogy csónakázni lehetett volna bennük. A Kovács fiúk ehelyett papírcsónakot és papírhajót eregettek a sebesen áramló vízen, mely lefelé zúdult az utcavégi gyűjtőmedence felé. Bárhogy nézték is, halat egyet sem láttak a tiszta vízben, bogarakat azonban annál inkább, melyek fadarabokba, törött ágakba kapaszkodva vitették magukat előre.

Ferenc nem örült ennek a bőséges égi áldásnak, mert a házuk egész utcai oldalát vagy legalábbis annak egy részét olyan veszély fenyegette, hogy leroskad, beomlik az elvizesedés miatt. Ezért előbb kitémasztotta a falat erős akácfa husángokkal, aztán hozzáfogott az aláakáshoz. Ehhez nagyobbik fia segítségére is szüksége volt. Feri csak ímmel-ámmal vett részt ebben a munkában, ugyanis kelletlenül adogatta apja keze ügyébe a téglákat. A fal aláakása mégis hamarosan elkészült.

A diákok nagy öröme az iskolai tanítás április derekától szünetelt, és a kellemes tavaszi időjárás lehetővé tette, hogy Feri és Karcsi kedvükre elcsatangoljanak otthonról. Május vége felé aztán már igazi nyár lett, és Amália megengedte fiainak, hogy elmenjenek fürödni, de csak délután. A fürdőhely a falu határában volt, a vasúti töltés mellett, egy széles és hosszú árok, melynek a vizét az esőn kívül egy közeli artézi kút is táplálta, aránylag tisztán és frissen tartotta. A vasúti töltésen át kocsit vezetett, melynek a sorompóját csengővel látták el, hogy figyelmeztessen a közeledő vonatra.

Feri és Karcsi egy csapat gyerekekkel ment oda. Levetették ruhájukat, mely csak egy vékony trikóból és rövid alsónadrágból állt, s egymás mellé helyezték őket a parton, aztán uzsgyi!, be a vízbe. Élvezettel lubickoltak ott, mert a víz kellemesen langyos volt, és így hűsítően hatott a

kinti forróság után. Feri, mint nagyobb fiú, egy idő után elvált a többiektől, és beljebb merészkedett, ahol a mélyebb vízben sűrű nád és sás volt, aztán egy kévére való sást szaggatott ki, és abból tutajt alakítva, mely fönntartotta, amikor ráfeküdt, vígan tutajozott az árok távolabbi része felé. A többiek irigykedve nézték, de azért ők is vígan élvezték a vizet. Karcsi ott megtanult úszni. Igaz, hogy kutyaúszással csak, de így is fönnt tudta magát tartani a víz felszínén. Egyre beljebb evickélt, ahol sok kis hal úszkált körülötte, föl-fölemelt egy maroknyi vizet, melyben néhány kis hal maradt, de közülük egyet sem sikerült megfognia. Mulattatta, hogy ezek a kis halak mennyire féltik az életüket. Kár, hogy az önfeledt játékos szórakozás nem tartott sokáig. Elérkezett az ideje ugyanis, hogy induljanak haza. Mindenki megtalálta a maga ruháját, Karcsi azonban hiába kereste a magáét, sehol sem találta. Majdnem sírni kezdett. Hogy megy most haza? Ruhátlanul! Mások szeme láttára. Feri sajnálkozva nézett öccsére, aztán igyekezett megnyugtatni:

– Hamarosan hozok egy másik trikót és alsónadrágot, addig várj türelmesen, és menj vissza a vízbe!

Karcsi szót fogadott.

A Kovács fiúk ettől kezdve többé nem mentek oda fürödni, ahol ez a baj megesett velük. Őket azonban nem lehetett otthon tartani. Feri hozzá való korú utcabeli fiúval kezdett barátkozni, Konc Andrással, akit mindenki csak Andrisnak nevezett. Andris Ferihez képest jóval gyengébb tanuló volt. Csak kényszeredetten járt iskolába, és majdnem minden évben pótvizsgáznia kellett, hogy a következő osztályba jusson. Olvasni sem szeretett, így könyvei sem voltak, mint Ferinek. Az élet gyakorlati oldala azonban ugyancsak érdekelt, és a lányok is. Mindenkiről, akit ismert, megvolt a maga véleménye. Icat előlről, hátulról jól megnézte. Láta, hogy jó húspan levő, egész-

séges fiatal asszony, akinek még három házasság után sem született gyereke.

– Biztosan kimiskároltatta magát... – mondta Ferihez fordulva, és hogy az kérdőn nézett rá, hozzátette még: – Az anyakocát szokás kimiskároltatni, ha már házasságra akarják fogni, hogy idejében le lehessen vágni. Ica nyilván jobban szereti az élvezeteket, mintsem hogy gyerekkel bajlódjon.

Andrisnak nem volt testvére, így mindig örömmel fogadta a Kovács fiúkat, ha eljöttek hozzájuk. Az udvarukban egy nagy kádat tartottak, tele vízzel a tűző napon, s ebben a kádban a fiúk egymást fölvaltva meg-megmártóztak. Andrisék kertjében sokféle gyümölcsfa termett, míg Feriékében csupán kései szőlő és savanyú meggy. Feri különösen a sárgabarackot kedvelte. Szétnyomott ujjai közt egy érett szemet, és úgy nyalta nagy élvezettel a lédús csemegét, mintha fagylalt lett volna. Már csak emiatt is érdemes volt Andriszal barátkozni. Csodálkozva nézte, hogy Andris milyen ügyesen eteti a jószágokat, hogy jól tud főzni. (Erre szükség is volt, mert a szülei már kora reggel dolgozni mentek a földjükre, s csak valamikor estefelé értek haza.) Még a kertészkedéshez is értett valamicskét. Ő csak az iskolai feladatokat tudta jól elvégezni. Sok könyvet vásárolt magának. Ezek a könyvek leginkább olcsó kiadású zsebkönyvek voltak, izgalmas vadnyugati történetekkel és hősökkel teli. Nem csoda hát, hogy seriffnek képzelte magát, aki mindig igazságot szolgáltat, s aki ezért sohasem eshet el a banditákkal vívott csetepatékban. A három fiú gyakran játszott *kombojosdit* (így nevezték), s abban Andris rendszerint bandita lett, Feri seriff, Karcsi pedig egyszerű cowboy. Eszeveszett lövöldözés támadt köztük. Aztán fegyverszünet következett. Ekkor Sanyi, hogy megtörje a csöndet, mert nem tűrte a csöndet, meg különben is a beszéd megszállottja volt, mesélni kezdett:

– Tudjátok, mi történt az első nap, amikor a honvédek megérkeztek?

– Nem – mondta Feri.

– Hát én is elindultam a többiekkel a határ felé, mert kíváncsi voltam a híres karaulára. Tudjátok, mi az? Egy magas őrtorony, ahonnan belátni az egész környéket, de közülünk senki sem próbálkozott ezzel, csak én. Majdnem elfelejtettem, hogy az országút egy helyen föl volt robbantva, s ott

csak ügyyel-bajjal lehetett továbbjutni, de átvergődtem ezen is. Hamarosan visszafelé vettük az irányt, és mindannyian a községházához igyekeztünk, mert valaki azt mondta, hogy ott már érdekes látnivaló akad. Így is volt, mert a községháza udvarán már sokan várahoztak, és nézték, hogy egy fegyveres honvéd vagy nyolc-tíz civilt sorakoztat, kezében fogta a puskáját, és aki nem állt vigyázzban előtte, annak rácsapott a lába fejére a puskatussal. Ekkor valaki fölszisszent a bámészkodók közül, de másvalaki megjegyezte, hogy ezek a civilek fegyveresen őrizték a határt, és a lövöldözésben sok honvéd megsebesült, egyikük pedig el is esett. Láttam, hogy a félszemű Milka is ott van az asszonyok közt, hajadonfővel állt ott a fejkendős asszonyok közt, és azt is láttam, mennyire figyeli az eseményeket. Erről a Milkáról mindenki tudta, hogy miféle nőszemély. Vastag lábú, nagy tenyerű öreglány volt, akivel mindenütt lehetett találkozni, ahol emberek gyülekeztek.

Itt Andris egy kis szünetet tartott, majd folytatta a mondókáját:

– Hát azt hallottátok-e, mi történt azután, még akkor este?

– Nem – mondta Feri ismét kurtán.

– A honvédek összeszedték azokat a falubeli szerbeket, akikről azt hallották valakitől, hogy rosszul bántak a magyarokkal. Ezek vagy tizenvalahányan lehettek, köztük egy asszony is, meg a zsidó orvos, aki nagy összeget adott az ország védelmére. Őket és az előbbi foglyokat aztán egy honvéd (vagy több is?) a bajnétjával agyonszurkálta. Valahogy úgy, ahogy a disznót szokás levágni.

„Ez nem lehet igaz – gondolta Feri –, magyar ember ilyesmit nem tehet, hacsak nem elvetemült bűnöző, mint amilyenek a vadnyugati banditák voltak. Ez nem vadnyugat!” Aztán eszébe jutott anélkül, hogy akarta volna, mi történt náluk azon a napon. Éppen befejezték az ebédet, amikor kopogás nélkül, váratlanul egy fegyveres honvéd jött be hozzájuk. Nem is köszönt, nem magyarázkodott, csak azt kérdezte szigorú, komor arccal:

– Rejtegetnek-e valakit?

Apja méltatlankodva nézett rá:

– Dehogy! Miért rejtegetnénk?

A honvéd kezében a puskával mindenfelé szétnézett kutató szemmel, és még az ágy alá is benézett. Aztán anélkül, hogy elköszönt vol-

na, egyetlen szó nélkül kiment a szobából. Feri eltöprengett a dolgon: „Valaki biztosan beárulta őket. Elmondta, hogy milyen jóban voltak a szerbekkel, kivált az anyjuk, s emiatt történt ez a zaklatás. Aztán az is eszébe jutott, hogy az előtte való nap késő délutánján arra lettek figyelmesek, hogy nagy mozgolódás van a csendőrök-nél. Pakolnak, kényszeredetten, kedvetlenül pakolnak. „Apussal átmentünk a szomszédba, Horváthékhoz, hogy jobban lássuk, mi történik odaát, velünk szemben a túloldalon. A kapu nyílásán át leselkedtünk, és jól láttuk, hogy egymás után érkeznek falubeli civilek a csendőrökhöz. Lehetek vagy tízen-tizenketten, és hamarosan puskával a vállukon távoztak onnan.”

– Láttad? – bökte oldalba apus Horváthot.

– Mit?

– Hát Bodorné vejét, az Ivánt.

– Láttam.

– Úgy látszik, a csendőrök benne nem bíztak, mert puska nélkül távozott. Úgy kellett neki! – kuncogott Ferenc, Horváth azonban komoly maradt, és nem szólt egy szót sem.

Bodor István nem jött haza a változás után sem a zágrábi elmegyógyintézetből, és Bodorné, hogy fönn tudja magát tartani, mindenfélét megpróbált. Még lakókat is tartott. Egyik ilyen lakója egy menekült (emigráns) orosz úrinő volt, aki a lakbér fejében szabni tanította Bodornét. Erre ugyanis a varrótanfolyamon nem tanították meg. Bodorné a sok kínlódás után elsajátította a szabás fortélyait, a két asszony ugyanis alig értette meg egymást. Bodornét most már még többen fölkeresték, hogy varrjon meg nekik ezt-azt a Singer varrógépén, így Amália is, az asszony fiait még kabáttal és jól szabott nadrággal is ellátta.

Feri is minden alkalmat megragadott, hogy pénzhez jusson. Elment napszámba paprikapalántát hányni és locsolni. Andrissal becserkésztek a környező mezőket, hol van gazdagabb gyógynövénylelőhely, mert az összegyűjtött gyógynövényeket értékesíteni tudta. Egyetlen jókora zacskóba gyömösölték a növényeket, mert Andris nem vitt zacskót magának. Neki, úgy látszik, nem volt szüksége zsebpénzre, hogy könyvet vásároljon rajta. Az ismert helyeken egyre fogyott a zsákmányolnivaló, és Andris azzal állt elő, hogy menjenek el Sanyi bátyáékhoz, hátha ott a házuk körül több szerencsésük lesz.

– Ki az? – kérdezte Feri, mert még addig nem hallott róla.

– Hát apám öccse – mondta Andris.

Sanyiék háza a falu szélén állt magányosan egy nagy mező közepén, távolabb a többi háztól. Vakolatlan falú, aránylag alacsony vályogház. A bejárati ajtó helyett lópokróc csüngött alá a földig. A ház belseje sem volt megnyerő. A földes szűk helyiségben, mely nyilván konyhaként szolgált, egy tizenkétéves-féle kislány fogadta őket egy szál hosszú pendelyben a berakott tűzhely előtt, ahol egy jókora fazékban étel rotyogott.

– Mit főzöl? – kérdezte tőle Andris.

– Krumplis tarhonyát – mondta a lány büszkén.

– Hát Sanyi bátyámék hol vannak?

– Már kora reggel elmentek kapálni a kis Sanyival, és csak estefelé érnek haza.

A lány mellett két majdnem ruhátlan kisgyerek sündörgött. Az ablakot egy sárral odatapasztott üvegtábla fődte. Andris megmutatta Ferinek, hogyan nyitható és csukható be a deszkából összetákolt ajtó, melyen át a szobába lehetett jutni. A kilincset egy mesterien kifaragott fakallantyú helyettesítette. A két fiú a ház körül elegendő gyógynövényt talált, és így megtelt a zacskó.

Hazafelé menet Feri szótlán ballagott Andris oldalán, aki most is elemében volt, csillogtatva nótázó tudományát és képességeit. „*Fölmászik a legény a meggyfa tetejére, / Lerázza a meggyet, / Te meg, babám, szedjed, / Rózsás kötényedbe.*” Aztán a másik kedvenc nótáját fújta: „*Elment a pap almát lopni, / Elfelejtett botot vinni.*” S itt Andris sokatmondóan hunyorított a szemével, mint aki jól tudja, hogy itt valójában miről is van szó.

Az utcabelieknek a változás azt is magával hozta, hogy most már mindenütt lehetett magyarul beszélni, nem úgy, mint azelőtt, amikor egy vasúti jegyhez is csak nehezen juthatott az, aki nem beszélte a szerb nyelvet, a váróterem falán ugyanis egy öles plakáton ez volt kiírva: *Govori državnim jezikom!* (Államnyelven beszélj!), ez pedig a szerb volt, melyet a magyarok közül csak igen kevesen ismertek, mert sem az utcán, sem az iskolában nem lehetett elsajátítani. Amália mesélte, anyja Királyhalmára szeretett volna egyszer utazni a vonaton, és a jegypénztár előtt már elég sokan ácsorogtak kétségbeesve, mert

jegyet nem kaptak, Királyhalmára kérték ugyanis. Anyja ekkor összeszedve bátorságát, nehezen ugyan, de valahogy kinyögte:

– Krajakrek! (*Kraljevberg* helyett)

Erre – csodák csodája – kapott jegyet.

– Az Isten áldja meg, Eszterke – könyörögtek a körülötte várakozó asszonyok –, nekünk is váltson jegyet!

Bánfi úr most is megmaradt pályafőlvigyzónak, s miután meghalt a felesége, cselédet fogadott, hogy legyen, aki a háztartást vezeti. Ezt a cselédet Bözsinek hívták, és bár benne járt már a korban, hamarosan férjhez ment egy nála egy-két évvel fiatalabb cukrászlegényhez, akit mindenki csak Zsoké néven ismert, és kedvelték, mert a helyi labdarúgócsapatnak leginkább ő szerezte, vívta ki a győzelmet fufangos játékával, de a tizenegyesek rúgásának is mestere volt.

Vince és Szatmári nyugdíjas lett. Ettől kezdve ez a két család leginkább egymással barátkozott, s a többiekkel nem sokat törődött. Bevezették a villanyt. Szatmári rádiót is vásárolt, Vince pedig egy új szobával bővítette a házát. Erre fiának, Jóskának volt szüksége, mert segédként feleségül vett egy paprikahasító lányt, aki hozzáköltözött. Az ifjú férj, hogy kedvetlen feleségét jobb kedvre derítse, nótázásba fogott: „*Szőrös talpú kismacska, / Hol jártál az éjszaka?...*”

Ezután már nyilvánvalóvá vált, hogy Kovács Ferenc sem maradhat ki a változtatásból, felesége, Amália unszolására ő is bevezettette a villanyt a házukba, és nagy terveket szőtt arról, hogy gépeket vásárol: körfűrész és gyalulógépet. Ehhez azonban sok pénz kellett volna, neki pedig nem volt, mert a változás sem növelte a bevételeit. Nagyobb megrendelés csak nem akadt, s a tizenkét konkurens asztalos a faluban a jobb

szerszámainak, gépeinek köszönhetően a megrendelések nagy részét elszípkázta előle.

Ferenc egy alkalommal azt hallotta Horváthéktól, hogy földet osztanak a községházán. Elment oda, hogy ő is szerencsét próbáljon, és sikerrel is járt, nem úgy, mint Horváth, akinek a kérelmét elutasították. De földet nem kapott sem Andris apja, sem Sanyi, Andris nagybátyja. Ferenc kapott földje jó réti föld volt, egy egész hold, mely azelőtt egy szerbé volt, melyet még ő is nyilván ingyen kapott régebben. Ferenc arra kérte Mladent, hogy szántsa föl neki ezt a földet, de Mladen szabadkozott, hogy sok a dolga a maga földjeivel is. Ferenc nem tárgyalt, s Mladen végül mégiscsak elvállalta a szántást. Már április végére járt az idő, amikor a vetésre sor került. Ferenc Feri fia segítségével a kapott föld nagy részét kukoricával vetette be, egy kisebb részét pedig dinnyével.

Somogyiék visszaköltöztek Szegedről a régi házukba, Horvácki pedig onnan Sztevanov elhagyott lakásába. Ő is megkapta a nyugdíját. Abba a házba pedig, mely azelőtt csendőrök lakhelye volt, egy tanítópárizspár költözött. A férj egy kövérkés, jó kedélyű ember, a felesége pedig eléggé soványka, aki mindig kedvetlennek látszott. Azt mesélték róla, hogy nem tanítónő, hanem középiskolai tanárnő.

Egy alkalommal ez a tanító átjött Kovácsékhoz, mert valami asztalosmunkára lett volna szüksége, s meglátta, hogy Feri egy zsebkönyvet olvas elmerülten.

– Ne ezt olvasd, fiam – mondta neki –, majd hozok én neked egy sokkal jobb olvasnivalót!

Hozott is, az Egri csillagokat. Feri ettől kezdve azt olvasta nagy élvezettel.